

УДК 811.1/.2+37.01+140.8

д. філос. н., проф. Корсак К.В.,
к. пед. н., доц. Ляшенко Л.М.
(КНУ імені Тараса Шевченка)

МОЛОДІ НООНАУКИ ПРО ВНЕСОК ПРАЦУРІВ УКРАЇНЦІВ У СТВОРЕННЯ І ПОШИРЕННЯ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ

У статті на основі досягнень нооісторії та інших природничих і гуманітарних ноонаук запропонована нова теорія формування і поширення всієї великої сім'ї індоєвропейських мов. Вона пояснює причини неуспіху попередніх теорій відсутністю нооісторії як сукупності по-справжньому точних датувань та хімічних і генетичних аналізів органічних і неорганічних знахідок археологів та інших науковців. Наведено факти екстраординарних досягнень наших пращурів у розвитку технологій початку аграрної ери і створення ними у Великому Трипіллі хмари лексичних тегів, що мали непереборну привабливість і зумовили той процес, який лінгвісти назвали «поширенням індоєвропейських мов по планеті». Поява та розвиток ноонаук стає вирішальним чинником ноорозвитку людства, економіки, культури та освіти в XXI столітті.

Ключові терміни: ноотехнології, ноонауки, винахід землеробства, Велике Трипілля (ВТ), старі теорії походження індоєвропейських мов, теги, лексична хмара тегів з ВТ, утворення сім'ї індоєвропейських мов, ноомайбутнє.

This article deals with the new theory of formation and distribution of the whole family of Indo-European languages on the basis of achievements of noohistory and other natural and human noosciences. The authors reveal the reasons of the failure of previous theories by lack of truly accurate dating and also chemical and genetic analyses of organic and inorganic finds of archaeologists and other scientists. There are given some facts of extraordinary achievements of our ancestors in development of technologies of early agricultural era. It is examined the creation of clouds in Grand Trypillya lexical tags which had an irresistible appeal and caused that process which linguists called „distribution of Indo-European languages on the planet“. The emergence and development noosciences becomes a decisive factor of noodevelopment of humanity, economy, culture and education in the XXI century.

Keywords: nootechnologies, noosciences, invention of agriculture, Grand Trypillya (GT), the old theory of Indo-European languages, tags, tag cloud of GT lexis, creating a family of Indo-European languages, noofuture.

Очевидним є факт наростання кількості та гостроти загроз існуванню популяції людей на Землі, яка продовжує збільшуватись і посилювати свій деструктивний вплив на довкілля. Відомі нам прогнози майбутнього роблять принципову помилку, стверджуючи неминучість тотального колапсу людства ще до кінця XXI ст., бо ігнорують нещодавню появу помічених нами ноотехнологій – мудрих виробництв, що не шкодять довкіллю ([3] та ін.). Насправді колапсу не станеться, будуть ліквідовані екологічні загрози, стануть дешевими сонячна електроенергія і матеріальне забезпечення родин через виробництво усього необхідного реплікаторами (3D-принтерами) з поширених природних речовин.

Цей привабливий шлях еволюції людства передбачає поступову та повну заміну всіх індустріальних технологій екологічно нешкідливими ноотехнологіями, традиційних наук – ноонауками, класичної школи індустріальної епохи – ноонавчанням і ноовихованням.

Отже, ми пропонуємо термін «ноонауки» (нооісторія, ноопедагогіка, ноофілософія, нооекологія і т.д.) для позначення тих нових і вдосконалених класичних наук, що створюють або використовують ноотехнології. Подальший прогрес людства буде обумовлений саме інтенсифікацією розвитку комплексу ноонаук і створених ними ноотехнологій.

Мета статті – пропозиція обґрунтованої наукової теорії походження та поширення сім'ї індоєвропейських мов і висвітлення ролі українців у цьому досягненні. Ми використовуємо не тільки факти з нооісторії, але й з багатьох інших класичних і ноонаук.

Очевидно, що нооісторія як комплексна мультинаукова область, де з'єднані археологія, фізика, генетика, комп'ютерний аналіз і багато інших традиційних і нових наук, раніше не існувала у вигляді працездатної цілісності через нерозвиненість або просту відсутність її частин. У даний момент вона перебуває у своїй початковій стадії, але перші досягнуті результати викликають повагу і дають можливість їх використання для усунення «білих плям», помилок або відвертої неправди, створеної для досягнення політичних цілей у сфері, яка охоплюється класичними історичними науками, для яких ми застосуємо позначення «Історія-1».

У цій статті ми сформулюємо та обґрунтуємо відповіді на кілька важливих запитань, які доволі давно поставили історична лінгвістика та інші науки:

1) Де, коли та як почала формуватися протоіндоєвропейська мова (ПІЄМ) як зародок найбільшої за територією охоплення мовної сім'ї?

2) Чому цей зародок виявився разюче успішним, як подолав усі ймовірні опори і перешкоди й урешті розрісся до майже 400 сучасних мов?

3) Наскільки значним був внесок у це явище пращурів сучасного населення України?

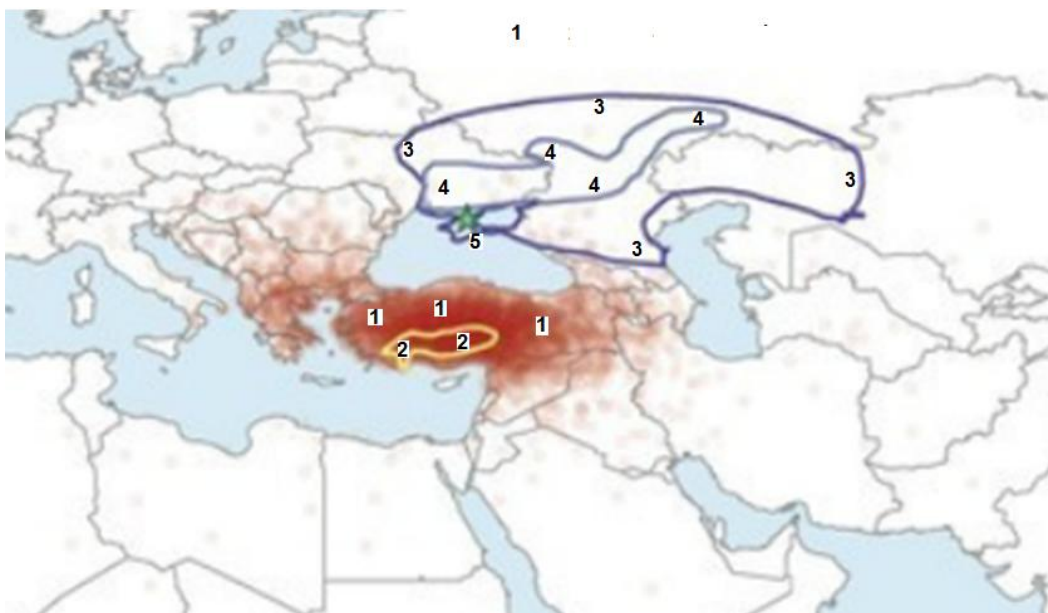
Стисло нагадаємо, що думки про схожість мов сусідніх народів неодноразово висловлювались у давні часи. Але пальму першості в науковому інтересі до подібності мов дуже віддалених одна від одної територій Євразії віддають британському юристу У. Джонсу, який виконував важливі функції члена верховного суду Бенгалії в її столиці Калькутті. Юристи для подібної роботи просто зобов'язані мати чималі мовні знання і навіть, напевно, деякі здібності. На наш погляд, У. Джонс був далеко не найгіршим (добре знання 13 мов – не рекорд серед поліглотів, але дуже хороший показник для служителя Феміди), тому, майже 230 років тому при ознайомленні з видатною індійською збіркою релігійних гімнів Рігведою він одразу виявив разюче велику схожість санскриту не з однією, а з багатьма найбільш поширеними європейськими мовами. Упродовж тих коротких десяти років, які залишалися в його розпорядженні до кінця життя, він створив безліч найрізноманітніших наукових праць, ставши для всієї Європи «учителем з культури і природи Індії».

Ентузіазм та інтерес У. Джонса до порівняльного мовознавства був підхоплений у всіх тих європейських країнах, де існував досить розвинений сектор вищої освіти університетського рівня. Найбільші успіхи мали науковці Німеччини, Франції, Великобританії і Росії. Спільним для усіх досліджень було

припущення про існування в давні часи первинної протоіндоєвропейської мови - ПІЕМ.

Очевидно, що за два повних століття накопичилася величезна кількість великих і малих публікацій на тему походження індоєвропейських мов і можливого розташування їх колиски - зони життя того народу-племені, який користувався ПІЕМ і якимось дивом спромігся поширити її на колосальні простори між Гімалаями та Атлантикою.

Усього різноманітних варіантів теорій існує багато десятків, але дві найголовніші сучасні гіпотези походження індоєвропейських мов мають назви «анатолійська» і «степова (курганна)», залучаючи приблизно рівну кількість прихильників ([6; 7; 9] та ін.). Положення зон походження ПІЕМ в рамках цих теорій вказано на мал. 1.

Мал. 1. Розташування анатолійського і двох версій степового (курганного) осередків формування ПІЕМ

Вихідною інформацією для мал. 1 стали публікації двох новозеландських вчених-біологів, які застосували незвичайні методи для отримання традиційних для історичної лінгвістики результатів - зон поширення мов. У 2003 році професор Расселл Грей і його аспірант Квентін Аткинсон на основі комп'ютерних програм розрахунку епідемій визначили зону можливої локалізації колиски ПІЕМ і опублікували в престижному журналі Nature [5]. Числами ми виділили межі різних зон, що дає змогу використовувати мал. 1 навіть у чорно-білому варіанті.

Новозеландські науковці дійшли висновку, що колискою всіх індоєвропейських мов був Близький Схід - анатолійська зона (позначено цифрою 1), яка охоплює Едем, Туреччину і виходить на Грецію. Найвища ймовірність появи ПІЕМ в зоні, позначеній цифрою 2.

Сині лінії 3 і 4 облямовують два варіанти степової (курганної) моделі народження ПІЕМ. Велика за розміром зона 3 відноситься до «старих» праць лінгвістів, лінія 4 охоплює найновіші пропозиції вчених різних країн, які часто спираються на точні датування і дешифрування генів.

Зелена зірочка з цифрою 5 є «центром тяжіння» не позначеної на карті великої за площею території Європи і Азії, де в даний момент поширені всі 103 вивчені новозеландцями індоєвропейські мови. У широтному напрямі вона простягається від Ірландії до Індії, а в цілому здебільшого розташована в зоні помірного клімату з листопадними лісами.

Звичайно, втручання біологів із Нової Зеландії в історичну та порівняльну лінгвістику викликало, м'яко кажучи, чималу кількість критики. Але винахідники нового математизованого підходу покращують програми і підрахунки, логічно стверджуючи, що дана тема не є забороненою для представників біології або інших наук, до того ж, між процесами розповзання епідемії з точки виникнення і поширення мови зі своєї колиски є безсумнівна просторова схожість. Явні відмінності змін у часі вірусів чи бактерій через генні мутації та соціально-лінгвістичний дрейф лексику вони намагаються нівелювати продовженням своїх досліджень, підвищуючи точність локалізації колиски ПІЕМ.

Із порівняно новою аргументацією прихильників степової (курганної) версії походження всієї родини індоєвропейських мов можна познайомитись у статті Є. Антонова [1], втім, як і в Інтернеті в численних публікаціях на багатьох мовах.

Якщо розглядати ситуацію в темі пояснення походження індоєвропейських мов у цілому, легко помітити вузькість аргументації, вкрай недостатнє залучення інформації з безлічі сучасних наук. Обмежимося більш детальним аналізом одного прикладу, що стосується берези.

Багато авторів правильно вказують на те, що спільними для всієї мовної групи є назви дерев помірної кліматичної зони. Немає згадки про пальми та інші важливі для харчових ресурсів великі рослини із тропіків чи субтропіків. Однак, вчені так і не звернули увагу на центральну позицію берези, що відсуває шанований нами дуб на треторядні ролі.

Для пояснення потрібно звернутися до технологій виплавки металу. Як відомо, ера металу розпочалася з використання досить рідкісних залізних метеоритів і самородних елементів – золота, срібла і міді. На сході Анатолії це сталося майже одночасно з одомашненням перших злаків – близько 10 000 років тому [4]. Хоча в міді є багато сполук і, відповідно, руд, першим обробили малахіт в полум'ї інтенсивних вогнищ. Однак, технологічного прориву тоді не вийшло, інформацію перевели в рубрику «top secret», тому справжня металургія міді народилася через кілька тисяч років в північній Болгарії та Карпатах, де гори в багатьох місцях містили яскраво забарвлені сполуки міді. У цитованій статті кращий дослідник давньої металургії Є. Черних дуже дивується з того, що «місцеві металурги і ливарники відразу оволоділи прийомами лиття і кування великих виробів складних форм. Тобто потужне гірничо-металургійне виробництво розвивалося на Балканах дуже стрімко». Його пояснення – відсутність у Болгарії анатолійських «приписів і заборон», а ось наше спирається на радикальну зміну технологій плавлення руди.

Ключ до полегшення плавлення руди – застосування деревного вугілля не з щільного дуба або граба, а з красивих і білих берізок, що відрізняються швидким ростом і невибагливістю. Чим далі від субтропіків – тим більше берізок, тим легше плавити руду в звичайній кухонній печі за рахунок природної тяги і без застосування примусового дуття. Майже досконалості досягли в цьому наші пращури в Аркаїмі та інших поселеннях південноуральської «країни міст». Аркаїм був круглим, що ми пояснюємо бажанням жити у теплі під час лютих

зимових степових вітрів, а не потребою оборони від нападників. Житлові приміщення на одну родину мали спільні бічні стіни й трохи клиновидну форму. Вужчий кінець виходив на вулицю, а ширшим була частина дуже товстої стіни поселення.

Найважливішою власністю кожної родини був великий і складний за формою «кухонно-металургійний агрегат», що розпочинався з колодязя, прикритого кришкою. Звичайно, це була і піч, і плита, але в дальньому кінці перед початком димоходу була особлива камера, де горіло пористе вугілля з берези й успішно виплавляло мідь з азуриту й малахіту. Геніально проста й ефективна конструкція!

Продовжувати цікаву розмову про гірничодобувні, металургійні, архітектурні, будівельні, механічні, гідротехнічні, геодезичні, аграрні, транспортні та безліч інших досягнень громадян Аркаїма і багатьох інших населених пунктів Великого Трипілля ми не можемо. Не прийнято перетворювати статтю в монографію.

Наше завдання – запропонувати науковому співтовариству комбіновану версію народження індоєвропейської мовної сім'ї, що спирається на нові дані та вимірювання в рамках нооісторії. Для скорочення викладу застосуємо *нетрадиційний метод переліку ключових слів, фактів і висловлювань*:

- винахід рільництва не у вологій і родючій у ті часи Сахарі, а в східній частині Середземноморської зони;
- одночасно наші пращури одомашнили овець і кіз;
- підвищення народжуваності і брак легких для ручного обробітку ґрунтів зумовили повільний дрейф піших хліборобів з насінням, вівцями і козами через Анатолію аж до Атлантики;
- поява групи цих винахідників на чорноземах на *південь* від Одеси і Миколаєва;
- утворення мілких турецьких проток Босфор і Дарданелли;
- вельми повільне зростання рівня Чорного моря до сучасної позначки;
- витіснення пращурів-аграріїв далі на північ мало не до Подільської височини;
- їх знайомство з карпатськими мисливцями-аріями, які тисячі років харчувалися переважно полюванням на великих тварин;
- полум'яна закоханість і формування «трипільців» з генами хліборобів і воїнів-мисливців (Y-ДНК гаплогрупа R1a);
- одомашнення дикого коня (тарпана) і вічний союз людини з цими потужними і дуже ніжними істотами;
- винахід колеса і швидке вдосконалення тачанок-возів;
- урізноманітнення життєзабезпечення за рахунок великої худоби;
- пошуки і відкриття безлічі родовищ міді аж до невичерпного (Каргали, кілометрів 100 на північний захід від Оренбурга);
- створення мідних шахт і великих ферм (Аркаїм та ін.) для харчування гірників;
- організація вражаюче великої та ефективною економічної зони між Карпатами і Західним Сибіром, для якої ми пропонуємо назву «Велике Трипілля (ВТ)»;

- спонтанне формування великої сукупності небувалих термінів - *лексичної хмари нових тегів* із трьох груп понять: аграрних (збереглися ще з Анатолії); скотарських і гірничо-металургійних;

- успішний та усім вигідний поділ праці на території в півтора-два мільйони квадратних кілометрів;

- зміцнення культурного та технологічного атрактора - Великого Трипілля;

- повільне поширення хмари тегів через торгівлю, обміни, співпрацю;

- вибух надвулкану Санторін в Егейському морі (приблизно в 1555 році до нашої ери), що майже знищив крито-мікенську культуру;

- швидке зниження температури тропосфери Північної півкулі через вплив непроникних для сонячних променів стратосферних хмар аерозолів;

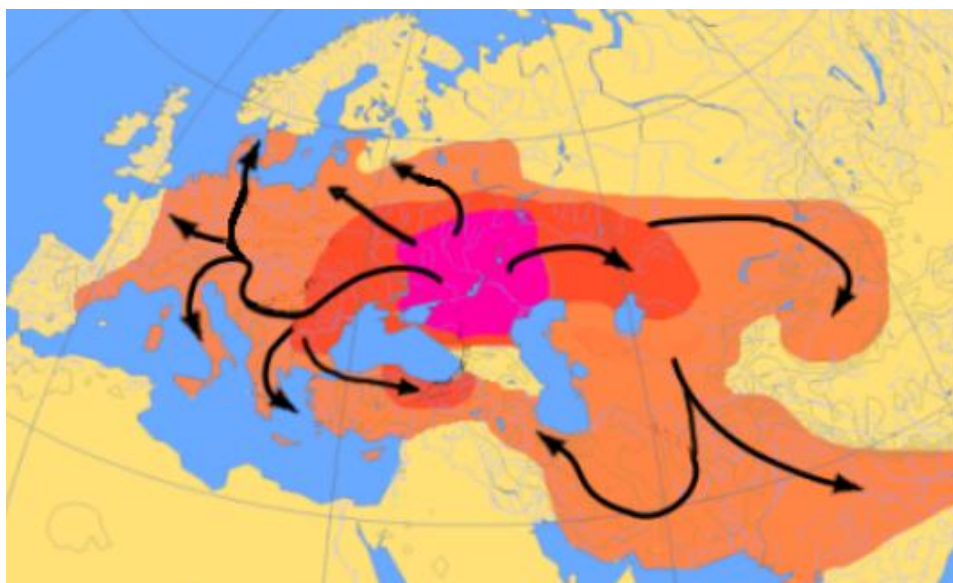
- все населення східної частини Великого Трипілля вирушило на південь. Не відразу, але без втрат втікачі під ім'ям "арії" досягли тепліших теренів у Персії та Індії;

- інша частина населення Великого Трипілля не змогла перетнути Великий Кавказ і Чорне море, тому обрала рух на Захід. Частина хліборобів залишилась удома і пізніше страждали від нашеств'я хмар кінних кочівників.

Пропонуємо читачам, фахівцям із гуманітарних та інших наук нову авторську теорію народження і поширення індоєвропейських мов. Ось її основні положення.

1. Частина правди є і в анатолійській, і в степовій версіях, але занадто незначна. Насправді вони обидві мають рацію в тому, що загальні для всіх індоєвропейських мов слова були народжені і в Анатолії, і у Великому Трипіллі. Першу частину хмари тегів склав словник для інтенсивного аграрного виробництва, другу - високотехнологічний промисловий, транспортний і військовий.

2. Дуже заманливо заявити, що протоіндоєвропейська мова була національною мовою Великого Трипілля, а після його вимушеного розпаду вона поширилася так, як показують на мал. 2 рівні і викривлені стрілки.

Мал. 2. Схема міграцій індоєвропейців в 4000-1000 рр. до н. е. відповідно до степової (курганної) гіпотези. Рожеве ядро стрілок - колыска індоєвропейців (Url: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Индоевропейцы>)

Але цілком можливо, що оформленої протоіндоєвропейської мови не було взагалі, а її поширення радикально відрізнялося від мал. 2, який передбачає або створення імперії на кшталт Римської, або Російської з домінуванням мови метрополії, або геноцид чоловічої частини аборигенів на колосальній території, чого не змогли реалізувати навіть монголи (утім, великотрипільці мали певні подібні «досягнення», адже змінили генетичну карту Європи аж до Рейну, а в часи Київської Русі чернігівці і сіверці винищили чоловіків на Валдайській височині і стали плодити майбутніх великоросів за програмою «Если бьет - значит любит»).

Ми вважаємо найбільш імовірним те, що вказаний протоіндоєвропейський лексикон трипільців являв собою великий тогочасний аналог сучасного поняття «хмара тегів» – варіант ефективної допоміжно-службової мови. Його «незламна сила» (метафора зі статті [2]) полягала у практичній незамінності і надзвичайній привабливості і для друзів (сусідів і приїжджих торговців), і навіть для відвертих ворогів.

Використаємо досягнення сучасного мовознавства та пояснимо процес поширення індоєвропейських мов на сучасні території Західної Європи (автори відомих нам праць уникали пояснення цієї аномалії – випадків поширення мов без приходу і постійного перебування їх носіїв).

Коли західні трипільці спробували перетнути Рейн, то їх зупинили старі вороги з гаплогрупою R1b, які мали погану зброю та обходилися без броньовиків (коней), але відрізнялися дивовижною єдністю та організованістю. Ці слова не порожня похвала, а констатація факту. Саме вони вручну і з кам'яними знаряддями спорудили не тільки Стоунхендж, а й багато тисяч дольменів, менгірів і зовсім дивних споруд на захід від Рейну і Альп [8]. Але, як свідчать сучасні дані про розповсюдження мов, у даному випадку переможці із задоволенням вивчили хмару тегів (мову) переможених і донині користуються цим придбанням.

Наше пояснення спирається на факти того, що нові поняття, знання і технології можуть бути дуже привабливими. Наведемо філологічний приклад із XIX століття. У його першій половині французьку мову знали не тільки всі європейські дипломати, а й практично все грамотне доросле населення. Але в Німеччині поступово почали виявляти себе соціальні та технологічні наслідки діяльності створеного Вільгельмом фон Гумбольдтом Берлінського дослідницького університету. Тому друга половина століття виявилася «німецькою» не тільки в філософії, а й у всіх точних науках і в технологіях. Дійшло до того, що аспірантура в Німеччині стала обов'язковою для всіх громадян США, які претендували на викладацьку або наукову посаду в університетах. Наукових німецькомовних видань ставало все більше і більше, зростала також їх якісна перевага не тільки над російськими, а й над англійськими. Для швидкого досягнення світового визнання молоді вчені мріяли опублікуватися в будь-якому з німецьких академічних видань.

У результаті на початку XX століття німецька мова стала глобальною науковою мовою, і багато студентів майже всіх країн старанно вивчали її для практичного застосування. Щось схоже могло статись і з протоіндоєвропейською «хмарою тегів» - всім нові слова були потрібні та всі хотіли їх вивчити для оволодіння найвищими в той час знаннями і технологіями. Так ми пояснюємо

«непереборне поширення» протоіндоєвропейської мови з Великого Трипілля на території перебування багатьох народів.

На закінчення висловимо переконання в необхідності максимальної підтримки нооісторичних досліджень, оскільки твердо встановлені факти дають змогу усунути більшу частину міфів та упереджень, що живлять багато сучасних локальних і глобальних конфліктів.

Свої міркування про походження сім'ї індоєвропейських мов і причини безсумнівного успіху носіїв цих мов в сучасному урбанізованому і комп'ютеризованому світі ми не вважаємо цілковито довершеними і такими, що не потребують доповнень та шліфування. Цим і будемо займатися надалі з урахуванням зауважень і критики, спрямованої на нашу адресу зацікавленими читачами. Завершимо нашу статтю вказівкою на те, що вчені на підставі нових засобів і методів досліджували казки для більшої половини всіх індоєвропейських мов. На їхню думку найдавнішою із групи універсальних виявилася казка на тему металургійних технологій – «Коваль і чорт».

Як і слід було очікувати з усього викладеного вище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов Е. Прародину европейцев перенесли в южнорусские степи // Наука и жизнь. - 2015. - № 2 <http://www.nkj.ru/news/25928/>
2. Болтер М. Языковые войны // В мире науки. - 2016. - №7. - С. 82-89.
3. Корсак К. В. Ноофутурология XXI века: условия спасения популяции Homo Sapiens Sapiens / // RELGA. - 2015. - №1 [289] 25.01. (URL: www.relga.ru)
4. Черных Е. Философия металла // В мире науки. - 2006. - №7. - С. 62-69.
5. Gray, R. D. and Atkinson, O. D. Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin // Nature. - 2003, November 27. - Vol. 426. - P. 435-439.
6. Jared M. Diamond The earliest horsemen // Nature. - 1991, 28 March. - Vol. 350. - P. 275-276.
7. John Novembre Human evolution: Ancient DNA steps into the language debate // Nature. - 2015, 10 June. - Vol. 522. - P. 164-165.
8. Noel J.-P. Menhirs. L'intrigante decouverte d'un nouveau Carnac // Science et vie. - 2006. - n1069, octobre. - P. 84-87.
9. Philip E. Ross Who were the Indo-Europeans? // Scientific American. - 1992, 11 November. - Vol. 267. - P. 28.

Рецензент: д.пед. н., проф. Дороніна Т.О.